

til hoveriarbejde, kunne give præster øget rum til at tale frit fra leveren. Men om de trykte prædikener gælder det nok generelt, at det har været de mest markante i en eller anden henseende: teologisk, stilistisk eller – måske især i denne periode – som politisk-socialt opinionsstyringer.

Afhandlingen er velskrevet. Forf. forfalder ikke til lange citater, skønt enhver ved hvor fristende det er i arbejder af denne art. Han har et sundt, afvejet *judicium* om de meningsforskelle og nuancer der findes i materialet; de fremtræder som forenelige inden for det samme, større grundmønster. En ting har øjensynlig skuffet ham: han har ikke fundet mange eksempler på de såkaldte »kartoffelprædikener«, altså sådanne hvor prædikanten hengav sig til at anbefale nye afgrøder og dyrkningsmetoder. Måske er de kun en myte – eller måske det var den slags prædikener man ikke lod trykke.

Torben Damsholt

GEORG ALBRECHT KOEFOED: Forsøg til en Dansk Søe Ord-Bog med Beskrivelse paa hver Ord og deres Benævning i det Frandske og Engelske Sprog. Søhistoriske Skrifter XVII. Handels- og Søfartsmuseet, Helsingør, 1993. LXIII + 301 s. kr. 450.

På Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg har man fra omkring 1930 haft et omfangsrigt håndskrevet maritimt leksikon stående, men uden at kende dets forfatter eller proveniens. I museets årbog 1981 kunne Anders Monrad Møller imidlertid kaste lys over begge disse forhold. Og nu har så Iver C. Weilbachs legatfond bekostet udgivelsen af håndskriftet på smukkeste vis.

Som indledning bringes en revideret udgave af Anders Monrad Møllers spændende artikel, som skarpsindigt påviser, at forfatteren til det maritime leksikon er Georg Albrecht Koefoed. Denne levede 1753-1808 og gjorde som søofficer en smuk karriere, hvorunder han gjorde langvarig tjeneste også i den britiske og franske krigsflåde. I den forbindelse udarbejdede han omkring 1780 en kortfattet dansk-fransk og fransk-dansk søordbog, (som også findes på Kronborg). Efter hjemkomsten til Danmark i 1783 omarbejdede han ordbøgerne til den store såkaldte søordbog, som er Danmarks første maritime leksikon.

Med Lescalliers bekendte franske værk som nært forbillede lavede Koefoed sin søordbog. I ganske korte artikler definerer og beskriver den begreber og betegnelser inden for sømandsskab, skibsbygning, navigation og søkrigskunst; desuden indgår en del kommandoer blandt opslagsordene. For hvert af disse gives en kort forklaring, som ofte uddybes og illustreres i en af de 24 billedplancher, der vrimler med pædagogiske opstillinger og detaljer som i tidens store franske encyclopædi. Selve ordbogsdelen med 2806 opslagsord fylder 205 tospaltede tryksider. I omfang og anlæg svarer søordbogen nogenlunde til C.L.L. Harboes berømte *Dansk Marine-Ordbog* fra 1839, som blev genoptrykt 1979, men som forlængst er udsolgt igen.

Det store arbejde med at udgive Koefoeds værk er samvittighedsfuldt og omhyggeligt gennemført af Merete og Jørgen Marcussen. De har forsynet udgaven med rigelige oplysninger om manuskriptet og principperne for dets

udgivelse med videre. Desuden har de sørget for et meget nyttigt indeks, som fra moderne danske betegnelser henviser til søordbogens stavemåde af samme begreb, eksempelvis fra ruf til Roff.

Ved benyttelse af leksikonnet bliver det i øvrigt påfaldende hvor lille en ændring, der er sket i den maritime sprogbrug i løbet af de mellemliggende godt to hundrede år. I tvivlstilfælde giver Koefoeds tekst og plancher god forklaring. Som med mange andre opslagsværker er det en lyst at lade sig kaste hid og did og i dette tilfælde at læse om alt maritimt fra agterlugen til vulingstovet og fra at strække mærsejl til at brække som søen imod en grund. Til fornøjelsen bidrager også, at der er tale om en smuk stor bog i godt boghåndværk.

Alle søordbogens indførsler slutter med oversættelse af opslagsordet til fransk og engelsk. Koefoeds store arbejde berettiger klart, at man har sørget for at indledning, brugsanvisninger og registre med videre alle findes i engelske paralleltekster. På denne måde vil udgaven kunne anvendes også af interesserede udlændinge.

Erik Gøbel

NEVILLE A.T. HALL: *Slave Society in the Danish West Indies. St. Thomas, St. John and St. Croix.* Udg. ved B.W. Higman. Mona, Jamaica, University of the West Indies Press, 1992. XXIV + 287 s., kr. 198.

Neville Hall var ansat ved universitetet i Mona på Jamaica, indtil han blev dræbt ved en bilulykke i 1986 kun 50 år gammel. Han var en af de få historikere, som beskæftigede sig med de danske vestindiske øers historie, om hvilken han har publiceret flere artikler den seneste snes år. Hans store plan var at skrive en trilogi om øernes farvede befolkning, nemlig et bind om slaverne i Dansk Vestindien, et om de frikulørte og et om årtierne efter slaveriets ophævelse i 1848.

Den nu foreliggende bog består hovedsagelig af færdige kapitler og forarbejder til værkets første bind samt et par kapitler om frikulørte. Halls kollega B.W. Higman har redigeret manuskripterne i begrænset, men fornødent omfang og i sit forord omhyggeligt redegjort for processen. Han har endvidere forsynet bogen med en liste over Halls publikationer, forkortelses- og ordlister, bibliografi og register.

Neville Halls bog er interessant allerede derved, at han havde lært sig at læse dansk litteratur og arbejdede med kilder i Rigsarkivet, først og fremmest fra Generaltoldkammeret. Til forskel fra den traditionelle danske synsvinkel bestræbte han sig for at beskrive øsamfundet set fra de farvedes plads, og han søgte tillige at sætte sine resultater ind i en større caraibisk sammenhæng.

Hans hovedtanke kommer klart til udtryk i første kapitel, som hedder »Empire without Dominion«, og som dækker perioden helt fra 1671 til 1848. Det danske styre var meget åbent, (så udenlandske handelsfolk og plantageejere i høj grad kunne skumme fløden), og svagt (med få reelle magtmidler til rådighed for den fåtallige hvide befolkning i en oprørssituation). Hall har også rammende karakteriseret situationen som »Reign without Rule«. Denne lidt halvhjertede